

**THE TRANSLATOR-INTERPRETER EXPERIENTIAL COMPLEX IN THE
CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC FROM THE PERSPECTIVE OF
SYNCHRONIC LEXICOLOGY.
COVIDIDIOMA IN EUROPEAN AND LATINAMERICAN SPANISH AFTER THE
FIRST YEAR OF THE PANDEMIC**

**SKÚSENOSTNÝ KOMPLEX PREKLADATEĽA A TLMOČNÍKA V SÚVISLOSTI
S PANDÉMIOU OCHORENIA COVID-19 Z POHLADU SYNCHRÓNNEJ
LEXIKOLÓGIE.
COVIDIDIOMA V EURÓPSKEJ A LATINSKOAMERICKEJ ŠPANIELČINE PO
PRVOM ROKU PANDÉMIE**

EVA REICHWALDEROVÁ¹ – MATÚŠ BLASCHKE²

¹ Univerzita Mateja Bela, Filozofická fakulta, Katedra romanistiky, Tajovského 40, 97401 Banská Bystrica, Slovensko
Email: eva.reichwalderova@umb.sk, eva.reichwalderova@gmail.com

² Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, Katedra translitológie, Štefánikova 67, 94974 Nitra, Slovensko
Email: matus.blaschke@student.ukf.sk, maty4532@gmail.com

Abstract

This paper offers insights into the analysis of the Spanish language lexis associated with the SARS-CoV-2 coronavirus pandemic and the correlated COVID-19 disease within the translator-interpreter experiential complex. The analysis is based on synchronic lexicology during the first and most dynamic year of the pandemic. With the onset of the need to name new realities, situations, or objects, the lexis, as a highly dynamic part of living language, has produced a myriad of neologisms and nonce words, the development and use of which we review. The article comments on the origin and use of some of the most important lexemes that accompanied the COVID-19 pandemic in its early days and is focused on the word-formation processes of composition and derivation within the lexis of the language and their products. The study also illustrates, through graphs, the increased need to communicate new realities, thus underlining the importance of following the changes in vocabulary. Among other things, this paper also explains the processes of intellectualisation and internationalisation of the language, as well as the determinologisation and deneologisation of lexical units and their further shifts within the vocabulary structure. In hindsight, the dynamic nature of the reactions within the most variable part of a living language reminds us of the importance of cultivating the experiential complex, systematising knowledge, and expanding and consolidating the vocabulary of translators and interpreters.

Keywords

COVID-19, Pandemic, Experiential complex, Lexicology, Word-formation

---

Úvod

Pandémia koronavírusu nás zasiahla náhle a nepripravených. Zanechala stopy nielen v oblasti spoločenskej, ekonomickej či politickej, ale významným spôsobom ovplyvnila aj jazyk, ktorý pre prekladateľov a tlmočníkov predstavuje základný pracovný nástroj. Potreba rýchlej a efektívnej výmeny informácií naprieč geografickým priestorom s cieľom „ustáť“ novú realitu mala vplyv na spôsob komunikácie vedcov, politikov i bežných občanov. Tlmočníci a prekladatelia zohrávajú v podobných procesoch dôležitú úlohu a musia sa pomerne rýchlo vysporiadať s prívalom nových pojmov, termínov a informácií, ktoré výrazným spôsobom preveria dôležitosť rozširovania skúsenostného komplexu, ako ho na základe štúdia Mikových, Bourdieuových a Levého teórií prezentujú vo svojom článku Djovčoš a Tyšš (2018). Skúsenostný komplex napomáha prekladateľovi a tlmočníkovi správne interpretovať a transkódovať text do cieľového jazyka, a to aj napriek náročnosti tohto procesu na úrovni jazykovej, kultúrnej či ideologickej. Neustále kultivovanie skúsenostného komplexu, ktorý Miko (1970, 14) definoval ako „súhrn skúseností, predstáv, myšlienok, citov, záujmov a podnetov, ktoré tvoria vo vedomí človeka istý celok a ktoré sú podkladom pre komunikáciu, t. j. pre vytvorenie jazykového prejavu“, patrí k nevyhnutným predpokladom prekladateľskej a tlmočnickej práce, čo vo svojej práci podčiarkujú aj Djovčoš,

Melicherčíková a Vilímek (2021, 14): „tlačník by mal vedieť o všetkom niečo a o niečom všetko. Musíme si teda aktívne vytvárať asociačnú sieť, vďaka ktorej si dokážeme lepšie predstavovať hovorené (vizualizovať), teda rozumieť počúvanému.“

Podľa Neuberta (cit. v Gromová, 2003, 59) prekladateľská kompetencia v sebe zahŕňa päť základných parametrov: „jazykovú, textovú, tematickú, kultúrnu a prevodovú (strategickú)“. Aj napriek tomu, že si uvedomujeme komplexnosť chápania prekladateľskej kompetencie, v príspevku sa z pragmatických dôvodov nebudeme sústrediť na jej kulturologickú zložku, hoci, prirodzene, jej prítomnosť zo semioticko-komunikačného teoretického modelu a skúsenostného komplexu prekladateľa je daná. Zameriame sa na výber tých najčastejších lexikálnych jednotiek v súvislosti s pandemiou koronavírusu, v prípade neologizmov či internacionalizmov sa pozrieme na ich integráciu do systému lexikálnej stavby a budeme si všimáť aj ich adaptáciu v danom jazykovom systéme, príp. ich zdomácnovanie. V prípade odborných výrazov poukážeme, do akej miery sa včlenili do hovorovej lexiky prostredníctvom determinologizácie a či sa ich použitie v nových súvislostiach modifikovalo. Identifikujeme lexémy, ktoré sa stali populárnymi natoľko, že sa stali oficiálnou súčasťou jazyka v podobe ich oficiálneho začlenenia do španielskeho slovníka *Diccionario de la Lengua Española* (DLE), a budeme si všimáť aj bohaté používanie nespisovných lexém v podobe (nielen internetového) slangu. Pri výbere a spracovaní jednotlivých výrazov sme čerpali najmä z webových lokalít, využívali sme aj vybrané korpusy a výkladové slovníky, terminologickú zbierku bezprostredne súvisiacu s infekčným ochorením COVID-19, ktorú pripravili pracovníci Slovenského národného korpusu Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV a španielsko-anglický online glosár odborných termínov zostavený medzinárodnou asociáciou prekladateľov medicínskych textov *Tremédica*. Pri neodborných termínoch sme pracovali aj s online slovníkom špecifickej pandemickej lexiky španielskeho jazyka *Covidcionario*, kde autori približujú jednotlivé lexikálne jednotky tejto slovnej zásoby aj používateľom sociálnej siete Instagram prostredníctvom rovnomenného účtu.

1 Neologizmy, internacionalizmy a okazionalizmy v období pandémie

Neologizmy ako novoutvorené slová pomenávajúce nové reálie a javy fungujú ako inováčné prvky v rámci lexiky jazyka a na rozdiel od antikvarizmov, pri ktorých sa v slovníkoch uvádzajú rozlišujúce kvalifikátory (zastar., arch., his.), nie sú časovo zaťažené. „Neologizmy sú výsledkom zámerného utvárania (vrátane preberania) lexikálnych jednotiek. Existenčne sú teda motivované novými vyjadrovacími potrebami, takže pri nich je v popredí príznak funkčnosti. Novosť je sprievodným príznakom funkčnosti.“ (Dolník, 2007, 196). Napriek tomu, že neologizmy vnímame ako nové slová, rozhodujúca je ich sémantická a pragmatická funkcia, časovosť plní sekundárnu funkciu. Nie je možné určiť presnú dobu, počas ktorej lexikálna jednotka (LJ) funguje ako neologizmus, pretože už po relatívne krátkom čase sa takáto jednotka začlení do slovnej zásoby ako časovo neutrálna, prípadne sa prestane používať, vyčlení sa na okraj slovnej zásoby, niekedy dokonca zanikne. Podľa Kubrjakovej (cit. v Mertová, 2020, 60), neologizmus, realizuje „niekoľko evolučných etáp – autorský, individualizovaný originál v procese adekvátneho používania prežíva štádium socializácie, stabilizuje sa v lexikálnom aparáte nositeľov jazyka, lexikalizuje sa, t.j. fixuje sa v jazykovom systéme sociálneho spoločenstva, ktoré jeho adekvátnym používaním získava komunikačno-pragmatickú kompetenciu.“

Každá lexéma má svoju formu a obsah, pričom za neologizmus sa považuje taká LJ, pri ktorej pozorujeme inováciu aspoň na jednej z uvedených vlastností (Orgoňová, Bohunická, 2011). V prípade, že ide o inováciu týkajúcu sa formy, vzniká tzv. novotvar. Ak ide o inováciu v obsahu (obohatenie sémantickej štruktúry LJ o nový význam) vznikom nových významov, ide o neosémantizmus, resp. o sémantický neologizmus.¹ Ak nachádzame inováciu vo forme aj vo význame, hovoríme o formálnych alebo absolútnych neologizmoch.

Tabuľka 1 Rozdelenie neologizmov na základe inovácie formy a obsahu lexikálnej jednotky (Orgoňová, Bohunická, 2011)

I. Novotvary	II. Neosémantizmy	III. Formálne neologizmy
a) Preberanie slov	a) Produkty polysémie, metaforizácie a metonymizácie	a) Nové formy výrazov
b) Kalkovanie	b) Špecifikácia a generalizácia	b) Pretvorené výrazy
c) Tvorba nových slov v rámci morfematiky	c) Terminologizácia a determinologizácia	c) Nové lexikalizované spojenia
		d) Nové kompozitá

¹ Viac o priebehu a dôvodoch zmeny významu slova pozri Zázrivcová (2011, 57-65).

V rámci formálneho obohacovania môžeme v jazykovej praxi sledovať proces preberania slov, a to najmä z angličtiny. Príkladom kalkovania je španielsky výraz *distanciamiento social*, ktorý je priamym prekladom pôvodného výrazu z angličtiny *social distancing*. V prípade sémantického obohacovania, môžeme ako produkt polysémie označiť slovenský výraz *korona*, ktorý metonymizáciou pomenúva ochorenie COVID-19; za špecifikáciu môžeme označiť španielske slovo *confinamiento*, ktorého nový význam špecifikuje motivujúci význam. Za terminologizáciu môžeme označiť výraz *burbuja / bublina / bubble*, ktorým sa začala označovať sociálna skupina ľudí s úzkym kontaktom, najmä najbližšia rodina žijúca v jednej domácnosti. V kategórii formálnych neologizmov sa ako nová forma výrazu nachádza slovo *covid*, za pretvorený výraz môžeme označiť spôsob, ktorým sa v španielčine označuje uvoľňovanie preventívnych opatrení, a to výraz *desconfinar* či *desconfinamiento*. Ako nové lexikalizované spojenie môžeme označiť anglické slovné spojenie *social distancing* a jeho ekvivalenty v slovenčine (*sociálny dištanc*) a španielčine (*distanciamiento social*), ktoré vznikli kalkovaním. Napokon, medzi nové kompozitá sa radia výrazy *covidiota*, *mascne* či *coronacrisis*.

Vplyv angličtiny na slovnú zásobu súvisiacu s pandémiou ochorenia COVID-19 je evidentný, pričom proces internacionalizácie jazyka prostredníctvom anglicizmov a amerikanizmov je umocnený dnešnou virtuálnou podobou sveta. Prostredie internetu môžeme chápať ako akúsi virtuálnu krajinu, ktorej obyvatelia z rôznych kútov sveta využívajú na vzájomnú komunikáciu angličtinu ako hlavný dorozumievací jazyk. Angličtina ako (súčasná) *lingua franca* zohráva kľúčovú rolu vo vedeckej a akademickej komunikácii a jej globálny význam podčiarkuje aj skutočnosť, že sa stále používa ako oficiálny jazyk Európskej únie aj napriek tomu, že Spojené kráľovstvo už nie je jej súčasťou.²

Nový vírus, nové ochorenie, všetky sprievodné javy a preventívne opatrenia s ním spojené, symptomatická liečba či vakcinácia sa stali aktuálnou globálnou témou, čo sa prejavilo aj v lexikálnej rovine toho-ktorého jazyka, pretože „sú to práve anglicizmy, ktoré sprostredkujú najnovšie informácie z oblasti výskumu a vedy“ (Jesenská, 2007, 54). Už samotné pomenovanie ochorenia COVID-19 je internacionalizmus, ktorý vznikol skrátením slov anglosaskej proveniencie: „co“ ako korona, „vi“ ako vírus, „d“ ako začiatkové písmeno anglickej lexémy *disease* (choroba) a číslovky „19“, zastupujúcej rok 2019, v ktorom bol koronavírus identifikovaný.

Jesenská (2007, 51) tiež uvádza, že charakteristickými črtami súčasných internacionalizmov anglosaského pôvodu sú: progresivita, dynamika, ekonomizácia slovnej zásoby, jasná nociónálnosť a odbornosť, alebo výrazné expresívne zafarbenie, predovšetkým v študentskom slangu a jazyku mladých ľudí. Jedným z dôvodov pre prenikanie a šírenie internacionalizmov (najmä anglicizmov) v jazyku, je teda aj ich ekonomickejšia forma v porovnaní s konkurenčnými, výrazovo početnejšími viacslovnými pomenovaniami, čo v prípade slovenčiny môžeme jasne ilustrovať napr. prostredníctvom slova *lockdown*. Za jeho slovenský ekvivalent by sme mohli označiť slovné spojenie *zákaz vychádzania* či *uzavretie krajiny*, no jednoslovný výraz by sme hľadali ťažko. Aj vďaka tejto skutočnosti sa daný pojem v rámci ekonomizácie jazyka v slovenčine zaužíval pomerne rýchlo. Naopak, v prípade španielskeho jazyka sa využívajú existujúci domáci výraz *confinamiento*, ktorý FundéuRAE³ vyhlásilo za slovo roka 2020.

Pri uvažovaní o fenoméne internacionalizácie v španielskom jazyku v období pandémie je nevyhnutné mať na zreteli dvojitú perspektívu: „Mientras en la América hispana la presión e influencia de los EE.UU. de Norteamérica ha sido y es mucho más intensa, en España, por el contrario, el anglicismo ha tenido mucho que ver con el comportamiento del francés y, sobre todo, con lo que este idioma ha supuesto como vía intermedia para la adopción de anglicismos“ (López, 2004, 8). Môžeme teda konštatovať, že vplyv anglicizmov, resp. presnejšie amerikanizmov na varianty latinskoamerickej španielčiny je oproti jej európskej podobe silnejší, čo je dané najmä bezprostrednou geografickou blízkosťou jednotlivých hispánskych krajín a Spojených štátov amerických⁴, o čom svedčí frekventovaný výskyt slovesa *sanitizar* v hispanoamerických médiách, ktoré je odvodené od americkej variety anglického slovesa *to sanitize*. Okrem lexikálnej roviny je v latinskoamerickej španielčine vplyv americkej angličtiny zrejvý aj na morfolologickej, fonetickej či syntaktickej úrovni, napríklad v prípade nového slovesa

² Na vysokú frekvenciu anglicizmov sa dlhodobo upozorňuje aj v rôznych iných kontextoch, napr. L. Ráčková (2022) pri analýze exotizácie a naturalizácie v umeleckom preklade uvádza, že cudzie prvky anglofónnej proveniencie sú slovenskej čitateľskej verejnosti známejšie ako francúzske kultúrne špecifiká, a z tohto dôvodu sú dostatočne zrozumiteľné aj keď ich ponecháme v pôvodnom (anglickom) znení.

³ La Fundación del Español Urgente -FundéuRAE- je nezisková inštitúcia, ktorej hlavným cieľom je podporovať správne používanie španielčiny v médiách. Je podporovaná Kráľovskou španielskou akadémiou (RAE) a agentúrou EFE, vznikla v roku 2005 na základe dohody medzi EFE a bankou BBVA a pod patronátom Kráľovskej španielskej akadémie.

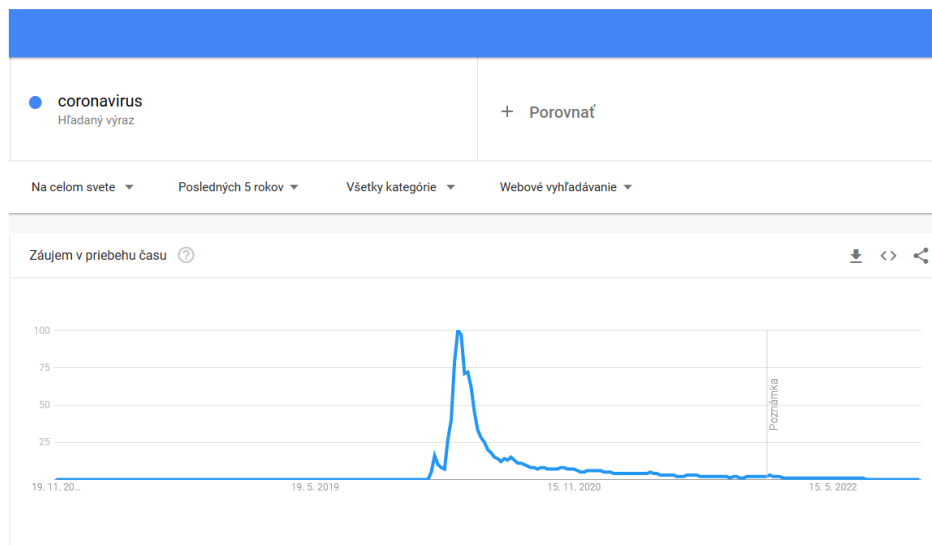
⁴ O vplyve angličtiny na španielčinu na americkom kontinente pozri napr. Ulašín (2022, 70-74).

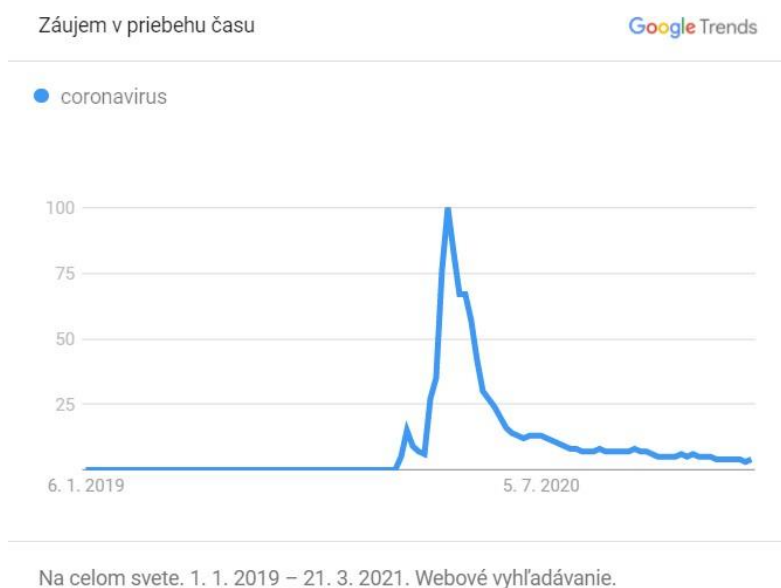
cuarentenear / *cuarentenar*, ktoré priamo kopíruje anglický model, v ktorom je prirodzené, že podstatné meno začne fungovať aj ako sloveso (*a quarantine – to quarantine*).

Mimojazykový faktor, akým je aktuálna situácia v krajine či vo svete, dokáže prostredníctvom dynamických procesov v rámci lexiky jazyka produkovať nespočetné množstvo neologizmov, čo svojimi slovami podčiarkol aj bývalý riaditeľ RAE Darío Villanueva (2020): „las palabras no crean realidades, sino que es exactamente al revés: la realidad crea las palabras para que la designen“⁵. Ide o odborné výrazy alebo termíny, ktoré neskôr prenikajú do bežnej hovorovej reči, z pasívnej slovnej zásoby sa presúvajú do jej aktívnej časti, alebo inými slovami, lexikálne jednotky z okrajovej časti slovnej zásoby prechádzajú do jej jadra.

Nakoľko žijeme v dobe informačnej a život bez internetového vyhľadávачa si dokáže predstaviť už len málokto, tieto zmeny sa odrzkadľujú aj v tom, čo na internete vyhľadáваме.

Obrázok 1 Webové vyhľadávanie výrazu „coronavirus“ za posledných 5 rokov na celom svete (Google Trends)

Obrázok 2 Webové vyhľadávanie výrazu „coronavirus“ v období od 1.1.2019 do 21.3.2021 (Google Trends)

⁵ <https://www.rae.es/noticia/dario-villanueva-virus-y-palabras>

Graf na obrázku znázorňuje použitie vyhľadávača spoločnosti Google pre potreby získania informácií ohľadom pandémie koronavírusu, pričom zobrazované informácie sa týkajú vyhľadávania v rámci celého sveta. Z lingvistického hľadiska nás zaujíma rapidný rast vyhľadávania výrazu *coronavirus* v čase vypuknutia pandémie. Toto slovo sme si zvolili úmyselne preto, lebo nevzniklo počas pandémie ako napríklad slovo *covid*, ale v angličtine ho poznáme už od šesťdesiatych rokov dvadsiateho storočia, kedy bola táto skupina vírusov objavená (Williams, 2020). Čísla v grafe predstavujú záujem vo vyhľadávaní slova *coronavirus*, kde hodnota 100 predstavuje najvyššiu popularitu tohto výrazu. Svetová zdravotnícka organizácia (SZO) vyhlásila situáciu ohľadom šírenia nového koronavírusu za svetovú pandémiu dňa 11. marca 2020, a práve vtedy môžeme pozorovať klimax popularity vyhľadávania výrazu *coronavirus*. Do začiatku roka 2019 sa nám pri vyhľadávaní slova *coronavirus* zobrazuje približne 500 miliónov výsledkov, v čase vrcholiacej pandémie vyhľadávač zobrazuje približne 2 miliardy 400 miliónov výsledkov, čo je o necelé 2 miliardy viac. Môžeme teda hovoriť o takmer 400 % náraste frekvencie používania daného slova.

S príchodom pandémie vznikali nové situácie, ktorých súčasti bolo potrebné pomenovať, no diapazón možností bol v jednotlivých jazykoch značne obmedzený. Bol objavený vírus SARS-CoV-2 spôsobujúci nové ochorenie COVID-19. Vírus pomenoval Medzinárodný výbor pre taxonómiu vírusov (ICTV) na základe jeho genetickej štruktúry pre jednoduchší vývoj testov, vakcín a liečiv. Odborný termín označenia konkrétneho vírusu je využívaný najmä odborníkmi z lekárskeho prostredia a vedcami, naopak, vznik názvu ochorenia bol motivovaný potrebou diskusie o jeho závažnosti, šírení, prevencii a liečbe aj v rámci širokej verejnosti. Túto úlohu v globálnom meradle zastáva SZO, a teda aj pomenovanie nového ochorenia bolo v kompetencii tejto organizácie. Názvy COVID-19 (*coronavirus disease*) a SARS-CoV-2 (*severe acute respiratory syndrome coronavirus 2*) boli SZO oficiálne zverejnené 11. februára 2020.

S ohľadom na potrebu jazykovej ekonomie sme v mediálnych diskurzoch začali pozorovať zvýšený počet skratiek a skratkových slov. Niektoré z nich sme poznali dávno pred pandemiou: SZO (v šp. OMS) či JIS (v šp. UCI), ďalšie, aj napriek tomu, že existovali, sa nám javili počas pandémie ako nové: FFP2, PCR, EMA, ŠUKL, a napokon tie, ktoré vznikli bezprostredne v čase pandémie: MOM, COVID-19, SARS-CoV-2, EPP. V prípade dvoch posledných skupín môžeme hovoriť o LJ s istým príznakom novosti, s ohľadom na jej interpretáciu podľa Dolníka (2007).

Tabuľka 2 Zadenie vybraných neologizmov v španielskom a slovenskom jazyku podľa Dolníka (2007)

Mimojazykové okolnosti tvoriace medzník vo vývine pomenovacích potrieb	COVID, infodemia, mascne, coronabebé
Vnímanie lexikálnych jednotiek používateľmi jazyka	confinamiento, coronavirus
Inovácia lexikálno-sémantického systému	vakcinácia, lockdown (v rámci slovenčiny)
Výskyt v reči	COVID, infodemia, mascne, covidiota

V prvom riadku Tabuľky 2 nájdeme nové slová, ktoré pomenávajú nové javy, nových ľudí, nové zvyky. Vznikli na základe mimojazykových okolností a s tým spojenou potrebou pomenovania nových javov. V druhom riadku Dolník hovorí skôr o vágnom pojme neologizmu, nakoľko do tejto kategórie patria také slová, ktoré používatelia vnímajú ako nové. V súvislosti s pandemiou sa v španielskom jazyku začali využívať výrazy ako *confinamiento* a *coronavirus*, ktoré sa v takomto význame a s takouto frekvenciou doteraz nepoužívali, preto sa mohli javiť ako neologizmy. V treťom riadku uvádzame slová s príznakom novosti v zmysle kvalitatívneho obohacovania lexikálno-sémantického systému. V prípade slovenčiny sem môžeme zaradiť pojmy ako vakcinácia či *lockdown*, kde slovo vakcinácia pôsobí na slovo očkovanie takým spôsobom, že podporuje jeho archaizáciu, a tým ho nahrádza. V poslednom riadku tabuľky sa nachádzajú neologizmy, ktoré považujeme za lexikálne novinky, tzn. že sa vyskytujú v reči po prvý raz.

Pohľady na pandemickú situáciu sa rôznia a pre potrebu ich vyjadrenia hovoriaci vnášajú do lexiky jazyka aj množstvo okazionalizmov. Okazionalizmy sú rovnako ako neologizmy inovačné prostriedky v reči (Orgoňová, Bohunická, 2011). Na rozdiel od neologizmov sú však okazionalizmy expresívne slová, vznikajú príležitostne a pre potreby konkrétneho textu alebo situácie, používajú sa zriedkavo a náhodne. Tieto dva druhy slov sú si však podobné svojou štruktúrou. Okazionalizmy vznikajú ako nové slová, ktoré však často porušujú slovtvornú normu

alebo „vznikajú na báze sémantickej derivácie, čiže vznikajú na báze polysémizácie už známych foriem“ (Orgoňová, Bohunická, 2011, 196). Často sa okazionalizmus preklasifikuje na neologizmus tým, že sa jeho používanie postupne rozšíri, čo ilustruje španielska LJ *covidiota*, ktorá vznikla hravým spojením dvoch morfém pre potrebu pomenovania človeka, ktorý ignoruje hrozbu pandémie a preventívne opatrenia. Dnes je toto slovo v spoločnosti rozšírené natoľko, že už nehovoríme o okazionalizme, ale o neologizme. Pojem, ktorý sa v rámci jazyka dostatočne nerozšíri ostáva okazionalizmom až do momentu, kým nezanikne „so zánikom označovanej módnjej či kultúrnej realie či s jedinečným nenávratným prejavom tvorcu“ (Ibid., 191). Príkladom okazionalizmu je napr. slovenské slovo *bezrúškovec* alebo španielske slovo *sinfinamiento*. V oboch prípadoch je cítiť výrazné prvky expresívnosti, a to ich spolu so zriedkavým výskytom v reči odlišuje od neologizmov.

V súvislosti s aktuálnou pandemiou sa začal používať aj výraz „syndémia“ (ang. *syndemic*, šp. *sindemia*). Tento výraz však nie je nový a po prvýkrát ho použil Merrill Singer, americký lekár a antropológ už v deväťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia (Horton, 2020). Richard Horton, šéfredaktor prestížneho lekárskeho časopisu *The Lancet*, sa vyjadril, že: „COVID-19 is not a pandemic. It is a syndemic. The syndemic nature of the threat we face means that a more nuanced approach is needed if we are to protect the health of our communities“ (Horton, 2020, 874). Označenie aktuálnej situácie ako pandémie tak poopravuje a tvrdí, že to, čo momentálne prežívame je syndémia a svoje tvrdenie odôvodňuje tým, že dôvodom komplikácií zdravotného stavu pacientov, ktorým bol diagnostikovaný nový koronavírus nie je infekčné ochorenie COVID-19, ale interakcia dvoch kategórií chorôb, a to v prvom rade tzv. ťažkého akútneho respiračného syndrómu spôsobeného koronavírusom 2 (SARS-CoV-2) a radom neprenosných chorôb, akými sú napr. obezita, kardiovaskulárne ochorenia, rakovina a cukrovka. Spojením týchto ochorení sa následne zvyšuje riziko nepriaznivého vývoja každého z nich. Výraz „syndémia“ (spojenie slov *synergia*/synergický a *pandémia*) sa v súvislosti s pandemiou koronavírusu postupne dostáva do povedomia anglicky i španielsky hovoriacej verejnosti, no v rámci slovenského jazyka tento výskyt zatiaľ neevidujeme.

Súčasná internetová doba nám umožňuje dostať sa k potrebným informáciám takmer okamžite, avšak s rýchlym vývojom a šírením pandémie bolo obrovské množstvo informácií, ktoré sa v súvislosti s ňou zdieľalo miestami neúnosné a bolo jednoduché podľahnúť dezinformáciám. V súvislosti so šírením dezinformácií ohľadom pandémie nového koronavírusu začala SZO na takéto falošné správy upozorňovať využívaním nového slova *infodemic* (ang.) / *infodemia* (šp.). Tento výraz začala SZO používať ešte pred vyhlásením samotnej pandémie, neskôr sa stal aj hlavným predmetom medziregionálneho vyhlásenia 132 krajín sveta, ktoré sa v spolupráci s OSN snažia zamedziť šíreniu takýchto dezinformácií (Cross-Regional Statement on “Infodemic” in the Context of COVID-19, 2020)⁶. Výraz označuje aktuálny prebytok informácií, pravdivých aj nepravdivých, čo v konečnom dôsledku sťažuje hľadanie spoľahlivých zdrojov a informácií, keď ich ľudia potrebujú. Tento neologizmus sa do oficiálnych slovníkov ešte nedostal, nakoľko ho používajú predovšetkým samotné organizácie OSN či SZO, a tak sa v komunikácii bežnej populácie nerozšíril. Okazionalizmus, ktorý sa v tejto súvislosti používa predstavuje aj španielske kompozitum *infoxicación* (*información* + *intoxicación*).

V súvislosti s nadmerným používaním odborných termínov ako aj s dlhodobou platnosťou niektorých preventívnych opatrení, sme v spoločnosti mohli pozorovať tzv. *pandemic fatigue* / *pandemickú únavu* / *fatiga pandémica*. Výraz označujúci mentálne vyčerpanie či demotiváciu dodržiavať preventívne opatrenia zavedené na ochranu populácie pred novým vírusovým ochorením začala na svojich oficiálnych stránkach, ako aj v oficiálnych dokumentoch používať SZO. Vysvetľuje ako „demotivation to follow recommended protective behaviours, emerging gradually over time and affected by a number of emotions, experiences and perceptions“ (WHO, 2020). V druhej polovici roka 2020 začalo na tento problém upozorňovať viacero európskych krajín, a tak ho SZO zaradilo do svojej výročnej správy, ktorá je výsledkom hľadania základných príčin tohto javu a následne hľadania účinných spôsobov jeho riešenia. Ide o súhrn odporúčaní, ktoré majú usmerniť vlády jednotlivých krajín pri plánovaní a implementácii národných a regionálnych stratégií s cieľom posilniť podporu verejnosti vo vzťahu k dodržiavaniu preventívnych opatrení proti šíreniu ochorenia COVID-19. Neskôr sa tento výraz rozšíril aj v publicistickom štýle.

2 Lexika španielskeho jazyka pod vplyvom pandémie ochorenia COVID-19: *covididioma*

Rovnako ako vo zvyšku sveta, aj obyvatelia hispanofónnych krajín si museli zvyknúť na tzv. *nueva normalidad*. Týmto slovným spojením, ktoré nájdeme tak v angličtine (*new normal*), ako aj v slovenčine (*nový normál*) sa označuje doteraz neznáma či atypická situácia v spoločnosti, ktorá sa stala bežnou súčasťou našich životov a dnes je považovaná za štandard. Novým normálom sa bezpochyby stalo aj používanie odborných slov v bežnej komunikácii, ktoré s touto bezprecedentnou situáciou úzko súvisia. Pandémia zanechala na španielskom jazyku

⁶ https://onu.delegfrance.org/IMG/pdf/cross-regional_statement_on_infodemic_final_with_all_endorsements.pdf

nezmazateľnú stopu, o čom svedčí aj zoznam dvanástich najvýznamnejších slov roku 2020, ktorý zostavili RAE a ASALE (Asociación de Academias de la Lengua Española), kde práve slovám *pandemia* a *cuarentena patria* prvé dve priečky.⁷

Predtým než sa podrobnejšie pozrieme na to, akým spôsobom rok 2020 a pandémie nového vírusu ovplyvnili slovnú zásobu španielskeho jazyka, je dôležité upozorniť na unikátnosť jednotlivých variantov európskej a latinskoamerickej španielčiny. Obohacovanie lexiky jazyka je výsledkom (aj) pôsobenia extralingválnych faktorov, ktoré predurčujú ďalší vývoj dynamickej roviny jazyka. Odlišná geografická poloha a s tým spojený vplyv susediacich krajín a ich jazykov obohatili slovnú zásobu jednotlivých hispanofónnych krajín výnimočným spôsobom, hoci akademici ASALE aktívne spolupracujú na tom, aby v oficiálnom slovníku španielskeho jazyka DLE pribudli také LJ, ktoré sú rozšírené naprieč geografickým spektrom krajín, kde je španielčina úradným jazykom. Oficiálna (spisovná) forma španielskeho jazyka je tak na základe spolupráce medzi jednotlivými akadémiami, ale aj vďaka informačnej dobe čoraz viac unifikovaná (Gómez Asencio, 2008).

Na analýzu jednotlivých lexém v súvislosti s koronavírusom v hispánskom prostredí sme ako zdroj textov využívali webové lokality najmä internetových verzií periodík El País a La Vanguardia, ktoré majú globálny záber, a teda sprostredkujú informácie nielen z Pyrenejského polostrova, ale aj z Latinskej Ameriky. Rovnako sme čerpali aj z oficiálnych webových lokalít tej-ktorej krajiny, prostredníctvom ktorých vláda svojim občanom komunikuje aktuálnu situáciu, nariadenia a odporúčania v súvislosti s pandemiou. Využívali sme tiež oficiálne korpusy CREA a CORPES XXI a online slovníky RAE – Diccionario histórico de la lengua española⁸ (DHLE) a Diccionario de la Lengua Española⁹ (DLE, actualización 23.4).

Proces adície nových LJ do slovníka DLE je aktivitou založenou na vzájomnej spolupráci jednotlivých jazykových akadémií pod záštitou asociácie ASALE. Jednotlivé slová a slovné spojenia, ktoré týmto procesom prejdú sa dostanú do slovníka DLE, a tým sa zaraďujú do oficiálnej slovnej zásoby španielskeho jazyka a považujú sa za spisovné. V tejto kapitole sa zameriame nielen na také LJ, ktoré vznikli v roku 2020 a počas roka boli používané natoľko, že sa stali bežnou súčasťou aktívnej slovnej zásoby širokej verejnosti, ale najmä na tie LJ, ktoré už jestvovali, no do slovnej zásoby bežného používateľa jazyka sa dostali až v súvislosti s pandemiou koronavírusu, tzn. že v rámci aktualizácie 23.4 slovníka DLE k nim pribudol nový význam, príp. bol doplnený či pozmenený.

Na konci roku 2020 Real Academia Española (RAE) v rámci aktualizácie DLE s označením 23.4 predstavila približne 2500 nových zmien, medzi nimi aj nové výrazy súvisiace s ochorením COVID-19 a koronavírusom SARS-CoV-2. Pravdepodobne najvýznamnejšou a úplne novou LJ, ktorá do slovníka DLE pribudla je výraz *COVID*. V slovníku je uvedené, že ide o akronym a uvádza sa s obidvomi rodmi (ženský, mužský), pretože podľa akadémie sú obe obmeny rodov prijateľné. Výraz sa používa v mužskom rode, čo je ovplyvnené gramatickým rodom výrazu *coronavirus*, ako aj ostatnými vírusovými ochoreniami typu *el zika*, *el ébola*, kde určitý člen mužského rodu „el“ substituuje výraz *virus*. Akadémia však rovnako akceptuje aj ženský rod vychádzajúc z toho, že sa jedná o chorobu, ktorá je v španielčine ženského rodu (*la enfermedad*). K využívaniu ženského rodu sa prikláňa aj SZO, ktorá argumentuje práve tým, že sa jedná o vírusové ochorenie. Použitie ženského rodu odporúča aj Francúzska akadémia, ktorá vychádza z francúzskeho pomenovania pre chorobu *la maladie*. Súčasťou jej vyjadrenia bolo okrem odporúčania v používaní toho „správneho“ gramatického rodu aj vysvetlenie prečo sa vo väčšine jazykov spočiatku ustálil tvar s mužským rodom: „Avant que cet acronyme ne se répande, on a surtout parlé du corona virus, groupe qui doit son genre au nom masculin virus. Ensuite, par métonymie, on a donné à la maladie le genre de l'agent pathogène qui la provoque“¹⁰ (Académie française, 2020). V tomto vyjadrení Francúzska akadémia vysvetľuje, že predtým ako sa vo svete rozšíril oficiálny názov ochorenia COVID-19, hovorilo sa najmä o koronavírusu, ktorý ochorenie spôsobuje, a ten je mužského rodu. Rovnakým rodom akým označujeme pôvodcu tohto ochorenia sme prostredníctvom metonymie neskôr označili aj samotnú chorobu. Napriek tomu, že oba varianty sú logicky odôvodniteľné a prijateľné, až samotní používatelia jazyka rozhodnú o tom, ktorý z dvoch gramatických rodov sa v spojitosti s výrazom COVID ustáli. Kým nedôjde k značnej prevahe v používaní jedného z týchto rodov, budú v slovníku DLE figurovať obe možnosti. Okrem rodového problému sa pri tejto LJ riešil aj spôsob zápisu. Nakoľko sa jedná o akronym zložený z počiatočných slabík a písmen anglických slov Corona virus disease, v slovníku je výraz *COVID* / *COVID-19* uvedené pravopisom s verzálami. Čoraz častejšie sa však tento výraz používa ako všeobecné substantívum, ktoré sa píše malými písmenami.

⁷ <https://www.rae.es/noticia/las-palabras-del-ano-en-el-universo-hispanohablante>

⁸ <https://www.rae.es/dhle/>

⁹ <https://dle.rae.es/>

¹⁰ <http://www.academie-francaise.fr/le-covid-19-ou-la-covid-19>

Ďalšia LJ v súvislosti s koronavírusom, ktorú RAE v tejto vlne adícií pridala do slovníka DLE je výraz *desconfinamiento* (od slovesa *desconfinar*), definovaný ako „levantamiento de las medidas impuestas en un confinamiento“¹¹, čiže ide o zrušenie opatrení platných v čase lockdownu. V tejto súvislosti je potrebné spomenúť aj výraz *confinamiento*, ktorý už v slovníku figuroval aj predtým, no až doteraz odkazoval na inú formu obmedzenia a preložiť by sme ho mohli slovenským výrazom *vyhostenie*, *vyľúčenie*, *vyhnanstvo*. V súčasnosti toto slovo neopisuje len zamedzenie pohybu za účelom vykonávania trestu, ale odkazuje práve na *lockdown*, a teda na obmedzenie pohybu z dôvodu preventívnych opatrení, ktoré boli prijaté vládou za účelom zamedzenia šírenia vírusového ochorenia. V prípade slov *confinar*, *confinado* a *confinamiento* pozorujeme zmeny na úrovni sémantickej, ide teda o neosémantizmy (sémantické neologizmy). Slová *desconfinar* a *desconfinamiento* však odkazujú na novú skutočnosť v novej forme, preto ich považujeme za absolútne neologizmy. Nové formy boli v tomto prípade vytvorené prefixáciou pomocou predpony *des-*.

Výraz *coronavirus* nie je nový a v medicínskej terminológii v anglickom jazyku, odkiaľ bolo toto slovo prebrané aj do španielčiny, sa vyskytuje už pomerne dlho. Koronavírus označuje skupinu vírusov, ktoré majú charakteristické usporiadanie vonkajšieho obalu a tvarom pripomínajú korónu, najvrchnejšiu časť slnečnej atmosféry. Do výkladového slovníka DLE však toto slovo pribudlo až v súvislosti s pandémiou a v preklade ho akademici definujú ako vírus, ktorý u ľudí spôsobuje rôzne respiračné ochorenia, od kataru až po pneumóniu alebo COVID. Rovnako ako podstatné meno *coronavirus*, v slovníku nájdeme aj prídavné mená od neho odvodené, ako napr. *coronavirico*, *-a*, ktorých použitie sa v uplynulých rokoch podstatne zvýšilo. Už sa nespájajú len s odbornými termínmi, ale používajú sa aj v spojení s bežnými podstatnými menami ako napríklad v slovnom spojení *crisis coronavirica*. V tomto prípade môžeme u týchto prídavných mien hovoriť o ich determinologizácii.

Pozornosti sa pri aktualizácii 23.4 slovníka DLE dostalo aj výrazu *la desescalada* (pokles). Na základe informácií z korpusov CREA a CORPES XII sa slovo v slovnej zásobe španielskeho jazyka nachádza už dlho a bolo využívané v ekonomickej oblasti alebo ako súčasť vojnovnej terminológie. V pôvodnom význame sa týmto výrazom odkazovalo hlavne na postupné stiahnutie bojových jednotiek z miesta vojenského konfliktu či na postupné zníženie počtu vojenských operácií jednou zo súperiacich strán. Pod vplyvom pandémie k tejto LJ pribudol nový význam a v súčasnosti sa tento výraz používa aj na pomenovanie zmiernenia vládných nariadení, ku ktorým sa pristúpilo v rámci núdzového stavu. Celkové znenie novej definície je skôr všeobecnejšie a nespomína sa v nej pandémia ani koronavírus. V tomto prípade nebol slovu priradený kompletne nový význam, ale išlo skôr o jeho doplnenie, rozšírenie, čím sa slovo *desescalada* radí medzi neosémantizmy. Napriek tomu, že sa tento výraz používal aj vo forme verba *desescalar*, toto sloveso nebolo veľmi rozšírené a v slovníku sa nenachádza.

V súvislosti s pandémiou sa do slovníka dostalo aj sloveso – produkt sufixácie – *cuarentenar* / *cuarentenear*, ako aj jeho alternatívna forma – výsledok parasyntézy¹² – *encuarentenar*. Pri prvých dvoch menovaných slovesách v slovníku figurujú dva významy: prvý označuje trávenie karanténneho obdobia (*byť v karanténe*), druhý z nich odkazuje na postup, ktorým sa u niekoho nariadi karanténa (*nariadiť karanténu*).

Okrem vyššie spomenutých zmien a adícií, RAE v rámci zatiaľ predposlednej aktualizácie slovníka DLE vykonala ďalších približne 2500 úprav. Do slovníka pribudli slová ako *videochat* či *videollamada*, ktorých trend v používaní vzrástol a môžeme ich rovnako chápať ako súčasť pandemickej slovnej zásoby, nakoľko online forma komunikácie sa pre niektoré skupiny ľudí stala jediným možným spôsobom ako „chodiť“ do školy či do práce.

Bezprecedentná koronová doba prináša okrem nových slov a ich významov aj isté lexikálne presuny už jestvujúcich slov, pričom ide najmä o slová z odbornej lexiky, ktoré prenikajú do lexiky hovorovej a jednotky pasívnej, resp. okrajovej slovnej zásoby prenikajú do aktívnej, resp. do jadra slovnej zásoby. Tieto fenomény sú podmienené procesmi terminologizácie a determinologizácie. Medzi najpoužívanejšie výrazy z tzv. *covididioma* (kovidový jazyk / kovid-jazyk)¹³ v rámci hispánskej komunity (okrem už spomenutých) zaradila RAE vo svojej výročnej správe za rok 2020 aj výrazy: *asintomático*, *contagio*, *distanciamiento*, *maskarilla*, *pandemia*, *teletrabajo*, *virtual*, ale aj *incertidumbre*. Práve posledné z uvedených nám definuje pocit, ktorý sa pod vplyvom pandémie rozšíril medzi obyvateľstvom (nielen) hispánskeho sveta. Po bezprostrednom vypuknutí a rozšírení

¹¹ <https://dle.rae.es/desconfinamiento?m=form>

¹² Bližšie k problematike parasyntézy pozri publikácie M. (Šinkovej) Korgovej: *Las formaciones parasintéticas en el español moderno (1726-1904). La morfología paradigmática y la motivación léxica desde la perspectiva diacrónica* (2017) alebo *Parasíntesis en la enseñanza de ELE de los estudiantes eslovacos* (2020).

¹³ Zámerne neuvádzame ako preklad slovné spojenie „covidový jazyk“, pretože má inú (v rámci nášho kontextu nie vyhovujúcu) konotáciu. Tzv. „covidový jazyk“ patrí medzi príznaky ochorenia COVID-19, ktorý sa prejavuje bielym povlakom na jazyku.

ochorenia nebolo úplne jasné, ako presne rozpoznať príznaky choroby Covid-19, ani ako proti nej bojovať. Odpovede a odporúčania lekárov komplikoval fenomén nazývaný termínom *comorbilidad* (*komorbidita*), ktorý označuje stav, keď sa u pacienta súčasne vyskytujú dve alebo viac rôznych chorôb, ktoré sa navzájom ovplyvňujú. Ochorenie horšie zvládali pacienti s pridruženým (často chronickým) ochorením, čo priamo podmieňovalo zvyšovanie miery smrtnosti (*tasa de letalidad*) ochorenia COVID-19 a mieru úmrtnosti (*tasa de mortalidad*) obyvateľstva.

Riešenie, ktoré malo zabrániť (ešte) rýchlejšiemu rozširovaniu nákazy bolo dodržiavanie odporúčaní epidemiológov, ku ktorým patrilo aj nosenie rúšok, ktoré sa zároveň stali symbolom pandemickej doby. V španielčine sa táto zdravotnícka pomôcka označuje viacerými výrazmi, ich konkrétne označenia sú dané (aj) geograficky. Existuje síce všeobecný medicínsky termín *máscara sanitaria/quirúrgica*, resp. *mascarilla sanitaria/quirúrgica*, ktorý sa pretavil do slova hovorovej komunikácie v podobe už determinologizovanej LJ *mascarilla*, no napriek tomu sa v rámci Latinskej Ameriky stretávame s niekoľkými ďalšími výrazmi. Pojem *tapaboca*, ktoré DLE v prvom význame definuje ako úder otvorenou rukou po ústach a v druhom význame ako veľký šál, v krajinách Latinskej Ameriky označuje aj rúško, pričom prípustný je tvar jednotného i množného čísla (*tapabocas*). Analogicky to platí aj o dvojici slov *cubreboca* a *cubrebocas*. Všetky uvedené slová sú kompozitá utvorené juxtapozíciou a majú denotatívny charakter – odkazujú na konkrétnu časť tváre, ktoré majú tieto predmety prekryť. Na základe tejto skutočnosti, a pravdepodobne aj s cieľom zamedziť noseniu rúšok „pod nosom“, sa v médiách aj v týchto krajinách začal častejšie používať výraz *mascarilla*. Na Kube evidujeme používanie výrazu *nasobuco / nasobucos*, utvorený kompozíciou adjektív *nasal* a *bucal*, ktoré pomenúvajú práve časti tváre, ktoré má tento ochranný prostriedok chrániť, a teda pomenúva zdravotnícku pomôcku určenú na prekrytie horných aj dolných dýchacích ciest. V južných častiach Latinskej Ameriky sa používa aj výraz *barbijo*, ktorý je odvodený od slova *barba*, a teda zakrýva tú časť tela, kde vyrastá ochlpenie brady na mužskej tvári od líc až po bradu. Odporcovia rúšok ho v Španielsku začali hanlivo označovať aj slovom *bozal*, ktorým sa pomenúva psí náhubok. Okrem spomenutých výrazov sa používa aj termín *respirador* s rôznymi kvalifikátormi v podobe skratiek na základe jednotlivých štandardov filtrácie, v prípade tých amerických je to najmä *respirador N95*, v rámci Európy ide o *respirador FFP2*. Avšak v zmysle definície slovníka DLE sa slovom *respirador* označuje len prístroj na umelú ventiláciu, nie respirátor, preto sa domnievame, že ide skôr o prípad zradného slova, sémantických *falsos amigos*. Pre umelú ventiláciu sa v španielčine používajú aj slovné spojenia *ventilador mecánico*, *respirador artificial* či *respirador mecánico*. Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že LJ *respirador* vo väčšine prípadov označuje prístroj na umelú ventiláciu a pre označenie respirátora FFP2 či N95 sa kvalifikátory používajú skôr v spojení s LJ *mascarilla* – *mascarilla FFP2*, *mascarilla N95*.

K ďalším spôsobom spomalenia šírenia nákazy patrilo tzv. plošné testovanie, v európskej španielčine označované slovným spojením *prueba masiva*, v krajinách Latinskej Ameriky ako *testeo masivo*. V súvislosti s realizovanými testami na ochorenie COVID-19 sa v španielčine používa výraz domácej proveniencie *prueba de COVID-19*, ale aj internacionálny výraz *test*. Konkrétne kolokácie nachádzame vo forme spojení: *prueba PCR* a *test de antígenos*. V Argentíne sa pre označenie testu používa napríklad aj výraz *hisopado*, ktorého denotatívny význam ale naznačuje spôsob, akým sa vzorka odoberá. Výraz je minulým prídastím slovesa *hisopar*, ktorého definícia v slovníku DLE odkazuje na proces posvätenia svätenou vodou, kropenie kropáčom. Napriek tomu, že formu *hisopado* ako samostatné podstatné meno s presnou „pandemickou“ definíciou v slovníku DLE nájdeme až v ostatnej aktualizácii 23.5 z roku 2021, podstatné meno *hisopo* uvádza jeho použitie v krajinách Latinskej Ameriky už aj v predchádzajúcich verziách slovníka, pričom označuje vatovú tyčinku pre potreby osobnej hygieny, podobnú odberovej sterilnej tyčinke, ktorá sa používa pri nazálnych výteroch pri (samo)testovaní. CORPES XXI nám použitie slovných spojení *hisopado nasal* či *hisopado faríngeo* ako odborných termínov zobrazuje už v predpandemickej dobe, a v týchto prípadoch slovo *hisopado* môžeme preložiť do slovenčiny ako *výter*. Okrem toho však už pozorujeme aj determinologizovanú LJ v podobe slova *hisopado*, ktorá už nefunguje ako odborný termín odkazujúci na konkrétny lekársky úkon, ale denotatívne pomenúva kovidový test ako taký, nakoľko táto metóda testovania sa pre detekciu ochorenia COVID-19 stala charakteristickou.

V prípade pozitívneho testu bola osobe nariadená domáca izolácia (*aislamiento domiciliario*). V prípade, že bol niekto s pozitívnou osobou v úzkom kontakte, bola mu nariadená *cuarentena*, a takáto osoba bola *encuarentenada*. S postupným nárastom pozitívnych prípadov (*casos positivos*) bol ako preventívne opatrenie zavedený lockdown (*confinamiento*), prípadne bol nariadený zákaz vychádzania (*toque de queda*), prípadne *confinamiento nocturno*, ak bol zákaz obmedzený len na nočné hodiny.

Opatrenia sa v počiatočných fázach pandémie sa prijímali rýchlo, razantne a celoplošne. Možno aj preto sa pre ich označenie spočiatku začali používať výrazne expresívne výrazy ako *confinamiento* či *toque de queda*. V ďalších vlnách (*olas / ondas de pandemia*) bolo po predchádzajúcich skúsenostiach zrejme, že dlhotrvajúce celoplošné

opatrenia privádzajú ekonomiku krajín do tzv. *coronacoma*, preto bolo nevyhnutné pristúpiť k iným riešeniam a sústrediť sa najmä na ohniská nákazy (*brotos / focos*). Po tom, ako sa zmiernila situácia a nastala *desescalada* tvrdého lockdownu, pristúpilo sa k ďalším opatreniam, akým bolo napríklad dodržiavanie *distanciamiento social* s cieľom zamedziť združovaniu sa veľkého počtu ľudí vo vymedzenom priestore (aglomeración). Boli znovuo tvorené prevádzky poskytujúce základné služby (*servicios esenciales*), ale aj reštaurácie s podmienkou obmedzeného počtu zákazníkov na m², ktorý sa označuje výrazom *el aforo*. S cieľom zamedziť mobilite zaviedli niektoré krajiny (napr. Kolumbia či Peru) aj opatrenia na obmedzenie mobility na cestách (*restricción vehicular*). Úplný zákaz viesť motorové vozidlá počas noci zaviedla v rámci *restricción vehicular nocturna total* napríklad Kostarika.

Kvôli pandémie sa svet vonku akoby zastavil. Vďaka technologickému pokroku však bolo umožnené ľuďom pracovať z domu (*teletrabajo*) a študenti sa začali vzdelávať dištančne v online priestore (*tele-estudio / teleaprendizaje*). Bohužiaľ, nie vo všetkých odvetviach bolo možné pracovať z domu a časť populácie – zamestnanci kritickej infraštruktúry (*trabajadores esenciales*) – pracovala rovnako ako pred pandemiou.

Na základe množstva epidemiologických ukazovateľov epidemiológovia odporúčali vládnym predstaviteľom zavádzať či uvoľňovať jednotlivé protipandemické opatrenia (*medidas anti-epidémicas*). *La tasa de positividad* označuje percento pozitívne testovaných vzhľadom na celkový počet vykonaných testov, *incidencia* udáva výskyt ochorenia v určitom čase na určitý počet obyvateľov. Sleduje sa aj hospitalizácia covid-pacientov na nemocničných lôžkach a na umelej pľúcnej ventilácii (*camas UCI*). Ďalšie ukazovatele sme už spomenuli a súvisia s obeťami ochorenia: *tasa de mortalidad* a *tasa de letalidad*.

Aktuálna situácia, nakoľko ide o krízu ohrozujúcu primárne ľudské zdravie, zapríčinila presun jednotiek odbornej lexiky najmä z oblasti medicíny a epidemiológie do bežnej hovorovej lexiky. V jazykovej praxi hovoríme o dynamickom zrýchlení procesu intelektualizácie jazyka. Média už nehovoria o *médicos* či *enfermeras*, ale používajú výrazy ako *personal sanitario*, *trabajadores esenciales* či *autoridades sanitarias*. Nakazených rozlišujeme ako *sintomáticos* alebo *asintomáticos*. Svoje domy neopúšťame bez *mascarilla*, *guantes*, *gel hidroalcohólico*, označované súhrnným názvom *los EPIs* (*EPI = equipo de protección individual*, po slov. osobné ochranné pomôcky). Ľudia už nie sú zatvorení doma, ale *encuarentados* či *confinados*, len aby sme dosiahli sploštenie krivky (*aplanar la curva de contagios*).

Záver

Rok 2020 bol rokom bezprecedentných udalostí, ktoré zmenili svet. Ešte aj dnes sa stretávame s množstvom správ, reportáží, článkov a konferencií, ktoré priamo súvisia s koronavírusom či pandemiou. Potreba hovoriť o kríze a hľadať spôsoby jej ukončenia s cieľom návratu do „starého normálu“ si vyžaduje aj zmenu v lexike, pretože jazyk ako jedinečný komplexný systém, má vysoko adaptívnu funkciu a dynamicky sa prispôsobuje potrebám hovoriacich. Derivačné, kompozičné a kompozično-derivačné procesy sa uplatňujú v odbornej terminológii, ale aj pri tvorbe bežných odvodených slov na základe už jestvujúcich. Jedná sa najmä o afixáciu, ale aj o kompozičné postupy, napr. juxtapozíciu dvoch či viacerých slov. Vznikajú nové deriváty a kompozitá, viacslovné pomenovania, skratkové slová, skratky a vlastné mená. Dôležitý je vplyv internacionalizácie a s tým spojená prítomnosť anglicizmov a amerikanizmov. Na základe našej analýzy sme zistili, že najväčšiu skupinu slov z hľadiska parametra času tvoria neologizmy. V prvom roku pandémie vzniklo veľké množstvo absolútnych neologizmov, ktorých vznik bol motivovaný potrebou pomenovať novú realitu novým tvarom. Mnohé tieto slová už stihli stratiť príznačnosť novosti a ich aktívnym používaním sa deneologizovali. Niektoré slová sa zase javia ako revitalizmy tým, že ich aktívne používanie v jazykovej praxi nastalo až s príchodom novej reality. Podstatnou súčasťou niektorých nových slov je aj expresívnosť, čo platí najmä o okazionalizmoch, ktorých výskyt je v pandemickej lexike veľmi bohatý. V neposlednom rade nemôžeme opomenúť intelektualizáciu jazyka, ktorá sa aktuálne prejavuje presunmi LJ v rámci jednotlivých kategórií parametra štýl. Aktívna slovná zásoba bežného človeka sa tak obohacuje o nové, už determinologizované LJ a odborné termíny sa presúvajú do hovorovej lexiky.

Na všetky dynamické zmeny v aktuálnej jazykovej praxi pravidelne reaguje aj RAE, španielska jazyková akadémia, ktorá najrozšírenejšie LJ v súvislosti s pandemiou postupne implementuje do oficiálneho slovníka španielskeho jazyka DLE, a takýmto spôsobom vymedzuje hranice medzi spisovnými a nespisovnými LJ.

S ústupom pandémie očakávame postupný presun LJ (odborných aj hovorových) z aktívnej do pasívnej slovnej zásoby, no z pohľadu prekladateľov a tlmočníkov je spätný pohľad na prvý (a zároveň najdynamickejší) rok pandémie nevyhnutný v súvislosti s neustálym kultivovaním skúsenostného komplexu, systematizácie vedomostí, rozširovania a upevňovania si slovnej zásoby.

Pod'akovanie: Tento príspevok je publikovaný v rámci projektu VEGA č. 1/0748/01 Lexikogenetický potenciál mediálneho politického diskurzu o kríze.

Bibliografia

Académie française. 2020. Le covid 19 ou La covid 19. [2022-01-10] Dostupné na Internet: <http://www.academie-francaise.fr/le-covid-19-ou-la-covid-19>

Cross-Regional Statement on “Infodemic” in the Context of COVID-19. 2020. ONU - MISSION PERMANENTE DE LA FRANCE AUPRÈS DES NATIONS UNIES À NEW YORK. [2022-01-10] Dostupné na Internet: https://onu.delegfrance.org/IMG/pdf/cross-regional_statement_on_infodemic_final_with_all_endorsements.pdf

DJOVČOŠ, Martin – MELICHERČÍKOVÁ, Miroslava – VILÍMEK, Vítězslav. 2021. Učebnica tlmočenia: skúsenosti a dôkazy. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 199 s. ISBN 978-80-557-1903-0.

DJOVČOŠ, Martin – TYŠŠ, Igor. 2018. Levý a sociológia prekladu? : inšpirácie a paralely - náčrt problematiky. In Acta Universitatis Carolinae Philologica : minulost, přítomnost a budoucnost české translologie. Praha : Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, č. 2 (2018), s. 43–58. ISSN 0567-8269.

DOLNÍK, Juraj. 2007. Lexikológia. Bratislava : Filozofická fakulta Univerzity Komenského, 236 s. ISBN 9788022323086.

GÓMEZ ASENCIO, José Jesús. 2008. El trabajo de la Real Academia Española en el siglo XVIII (y después). In Península. Revista de Estudios Ibéricos, n° 5, s. 31-54. ISSN 1645-6971

GROMOVÁ, Edita. 2003. Teória a didaktika prekladu. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 188 s. ISBN 80-8050-587-X.

HORTON, Richard. 2020. Offline: COVID-19 is not a pandemic. The Lancet, Volume 396, ISSUE 10255, P874, DOI: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)32000-6](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(20)32000-6) [2022-01-10] Dostupné na Internet: <https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-67362032000-6/fulltext>

JESENSKÁ, Petra. 2007. Jazyková situácia na Slovensku v kontexte EÚ, s ohľadom na anglicizmy v slovenskej dennej tlači. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied, 2007, 91 s. ISBN 80-8083-394-7.

MEDINA LÓPEZ, Javier. 2004. El anglicismo en el español actual. Madrid : Arco Libros, S.L., 96 s. ISBN 84-7635-291-3.

MERTOVIÁ, Nikoleta. 2020. Neologizmy v súčasnom ekonomickom diskurze a sfére manažmentu. In Jazyk a manažment [elektronický dokument]: ročenka Katedry interkultúrnej komunikácie FM PU v Prešove, Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2020, s. 59–65. ISBN 978-80-555-2560-0. [2022-01-10] Dostupné na Internet: <https://www.pulib.sk/web/pdf/web/viewer.html?file=/web/kniznica/elpub/dokument/Dancisinova3/subor/978805525600.pdf>

KORGOVÁ, Monika. 2020. Parasíntesis en la enseñanza de ele de los estudiantes eslovacos. In Cudzie jazyky v premenách času : recenzovaný zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie, Bratislava, 6. november 2020, Bratislava : Vydavateľstvo Ekonóm, s. 281-290. ISBN 978-80-225-4823-6.

ORGOŇOVÁ, Oľga – BOHUNICKÁ, Alena. 2011. Lexikológia slovenčiny. Bratislava : Univerzita Komenského, 251 s. ISBN 978-80-8127-030-7.

RÁČKOVÁ, Lucia. 2022. Exotizácia verzus naturalizácia v preklade švajčiarskeho policajného románu z francúzskeho do slovenského jazyka. In Kultúrny transfer v zjednotenej Európe = Cultural transfer in the United Europe, Tallin : Teadmus, 2022, s. 142–158. ISBN 978-9916-9704-9-2.

Real Academia Española. (23-11-2020). La actualización 23.4 del «Diccionario de la lengua española» incorpora 2557 novedades en su versión en línea. [2022-01-10] Dostupné na Internet: <https://www.rae.es/noticia/la-actualizacion-234-del-diccionario-de-la-lengua-espanola-incorporara-2557-novedades-en-su>

Real Academia Española. (31-12-2020). Las palabras del año en el universo hispanohablante. [2022-01-10] Dostupné na Internet: <https://www.rae.es/noticia/las-palabras-del-ano-en-el-universo-hispanohablante>

Real Academia Española. (2020). Real Academia Española. [2022-01-10] Dostupné na Internet: <https://www.rae.es/duda-linguistica/es-el-covid-19-o-la-covid-19>

ŠINKOVÁ, Monika. 2017. Las formaciones parasintéticas en el español moderno (1726-1904). La morfología paradigmática y la motivación léxica desde la perspectiva diacrónica. Brno : Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, 2017, 478 s. ISBN 978-80-210-8796-5.

Tremédica - Asociación Internacional de Traductores y Redactores de Medicina y Ciencias Afines. Glosario de COVID-19 (EN-ES). [2021-01-10] Dostupné na Internet: <https://www.tremedica.org/tremediteca/glosarios/glosario-de-covid-19-en-es/>

ULAŠIN, Bohdan. 2022. Lexikológia španielskeho jazyka, Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2022, 288 s., ISBN 978-80-223-5366-3.

VILLANUEVA, Darío. (13-04-2020). VIAJAR CON LAS PALABRAS, Darío Villanueva: «Virus y palabras». [2022-01-10] Dostupné na Internet: <https://www.rae.es/noticia/dario-villanueva-virus-y-palabras>

WHO. (23-09-2020). Managing the COVID-19 infodemic: Promoting healthy behaviours and mitigating the harm from misinformation and disinformation. [2022-01-10] Dostupné na Internet: <https://www.who.int/news/item/23-09-2020-managing-the-covid-19-infodemic-promoting-healthy-behaviours-and-mitigating-the-harm-from-misinformation-and-disinformation>

WHO. (2020). Naming the coronavirus disease (COVID-19) and the virus that causes it. [2022-01-10] Dostupné na Internet: [https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/naming-the-coronavirus-disease-\(covid-2019\)-and-the-virus-that-causes-it](https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/naming-the-coronavirus-disease-(covid-2019)-and-the-virus-that-causes-it)

WHO. 2020. Pandemic fatigue. Reinvigorating the public to prevent COVID-19. Policy framework for supporting pandemic prevention and management. WHO, Regional Office for Europe.

ZÁZRIVCOVÁ, Monika. 2011. Vybrané kapitoly zo sémantiky. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied, 74 s. ISBN 978-80-557-0241-4.